

Utvecklingsplan för Projekt Berguv Skåne

Planen antogs ursprungligen av projektgruppen 2005-04-12, ändrades 2014-08-13 och reviderades efter utvärdering 2021-04-10. Ordförande i projektet är Staffan Åkeby (0705-553065, e-post: staffan@akeby.nu) och rapportmottagare är Arne Hegemann (0729-965803, e-post: arne.hegemann.skof@gmail.com)

Inledning

Projekt Berguv Skåne startade 1982. Då saknades arten som häckfågel i Skåne. Målet för projektet var fram till 2020 att med hjälp av uppfödning och utsättning nå en population på 20 par i Skåne. Efter utvärdering och revidering 2021 antogs en ny målsättning för projektet. Fokus lades nu på att genomföra insatser i fält för att följa upp häckningsresultat och att undanröja identifierade hot mot arten. Läs mer om målen nedan.

Projekt Berguv Skåne släppte ut sina tre första ungar 1983. Sedan dess har 312 ungar och 15 adulta frisläppts, totalt 327 uvar. Under riksinventeringen 2019–2020 anträffades 24 berguvsrevir i Skåne. I 20 st revir påträffades uvar i par och i 4 st revir kunde endast en uv registreras. Tolv par konstaterades häcka 2019 och elva par 2020. Inventeringsinsatserna i Skåne har även tydliggjort hoten mot arten. Förutom direkta störningar i häckningsmiljöerna har det visat sig att många berguvar förolyckas i trafik och genom elolyckor, särskilt i kortslutningar vid oisolerade jordade elstolpar.

Historik

Berguven försvann som häckfågel från Skåne under 1940-talet. Den viktigaste orsaken till att berguven dog ut var aktiv förföljelse. Berguven var fram till mitten av 1800-talet ingen ovanlig fågel i Skånes skogsbygder. Hur många som verkligen fanns är naturligtvis mycket svårt att veta.

Den tyske jägmästaren Herman Gadamer på Trolle-Ljungby gods gav 1852 ut en översikt över fågellivet i nordöstra Skåne, som då var berguvens kärnområde i landskapet. Han angav där berguven som "häckande, ehuru sällsynt". Utanför Nordostskåne fanns det kända häckningar även på Hallandsås och i Skärålid.

År 1864 införde man skottpengar på 3 riksdaler per styck för "räf, örn och berguf." År 1893 betalades det i Skåne ut skottpengar för hela 114 berguvar, men troligen ingick det då även andra ugglor och kanske också en del dagrovfåglar i den siffran.

Förföljelsen var effektiv och antalet uvar minskade stadigt. Fångst, äggplundring, förgiftning och jakt reducerade beståndet. 1939 fotograferade folkskolläraren Carl Persson 3 ungar på en häckning i Ottarps berg söder om Hästveda. Detta blev den sista dokumenterade häckningen innan arten försvann och det kom att dröja 50 år innan berguven 1989 återkom som häckfågel i Skåne.

Vid en inventering 1943-48 fanns det 450 par i hela Sverige. 1950 fridlystes berguven i Sverige. Men tillbakagången fortsatte och 1964-65 var beståndet i Sverige nere i 175 besatta revir.

År 1965 startade Projekt Berguv Sydväst med att föda upp och sätta ut berguvar. Projektet pågick sedan fram till 1983 då man ansåg målet nått. Projekt Berguv Skåne startade den 25 januari 1982 på initiativ av Jan Danielson. Man fick 4 avelspar från Berguv Sydväst och redan 1983 fick projektets uvar sina fem första ungar, varav tre frisläpptes och två bildade ett nytt avelspar. 1995 anslöts Stiftelsen Skånes Djurpark till projektet. Fram till 2020 har under längre eller kortare perioder 15 olika uppfödare varit engagerade, som mest 6 samtidigt. För mer detaljer om historiken, se tidigare utvecklingsplan.

Födötillgång

En stabil födotillgång under hela året är grunden för att uvar skall kunna etablera sig på en plats. Därutöver krävs en lämplig boplats. Berguven har ett brett bytesval både vad gäller olika typer av byten och olika bytesstorlekar. Berguven är en generalistpredator som endast specialiserar sig om ett byte finns i överflöd. I det öppna skånska landskapet är födotillgången sannolikt god under hela året och det leder vanligtvis till att häckning kan ske varje år, i jämförelse med andra landskap eller

regioner, där tillgången till föda är mer cyklisk/oregelbunden (till exempel 2-3 års cykler av gnagare), vilket leder till att uvar inte skrider till häckning varje år. När ungarna blivit självständiga skall de hitta ett område med lämpliga byten. Speciellt den första vintern skördar sannolikt många offer bland unga och jaktoerfarna uvar.

Bopredation och säkra häckningsplatser

När väl häckningsåldern nås, så behöver uvarna finna lämpliga häckningsplatser, någotsånär säkra för naturliga bopredatorer som vildsvin, räv, grävling och mård. I ett opåverkat landskap är naturliga bergsbranter en sådan häckningsbiotop, men bergsbranter är en sällsynthet i Skåne. Där de förekommer råder i stället konkurrens med det rörliga friluftslivet. Detta är troligen en av orsakerna till att bergtäkter dominerar som häckningsplatser för skånska uvar. Vid några enstaka fall kan holkupp-sättning vara till en hjälp där det finns en bred födobas. Även i städerna kan uvarna etablera sig och häcka om de hittar en bra boplats.

Populationsutveckling

Efter det att arten hade en topp i Sverige med en population på ca 613 revir under åren 1998-1999 (Olsson & Philipsson 2000) har populationen minskat och år 2008-2009 fanns bara 474 revir kvar i landet (Ottosson et al; Fåglarna i Sverige – antal och förekomst, 2012).

Birdlife Sveriges riksinventering 2019-2020

Under 2019-2020 genomförde BirdLife Sverige (f.d. Sveriges Ornitologiska Förening) en riksinventering av bergguv. Resultatet har publicerats i Vår Fågelvärld nr 1 2021. Efter populations-toppen 1998-1999 har det fram till 2009 varit en minskning på 25 % sett över hela landet. Mellan 2009 och 2019-2020 är populationen i hela Sverige mer eller mindre stabil med totalt 458 revir i landet. Det finns dock stora skillnader mellan norra och södra Sverige. I jämförelse med för 20 år sedan är minskningen tydligast i Norrland (-54 %) samt i Svealands skogslandskap (-19 %). I Götaland är minskningen 15 % sett över 20 år medan det finns en ökning över de senaste 10 åren.

För Skånes del engagerade sig Projekt Bergguv Skåne i inventeringen. Under 2019-2020 genomfördes därför för första gången någonsin en omfattande och systematisk inventering av bergguvsförekomsten i hela landskapet. Resultatet blev 24 revir och nästan alla revir ligger i aktiva bergtäkter. I 20 av dessa revir konstaterades förekomst av bergguvar i par och i 4 revir noterades endast en bergguv. Tolv säkra häckningar konstaterades 2019 och tio av dessa par fick minst 17 ungar, varav dock endast 1 ringmärktes. En häckning misslyckades och i en annan förblev resultatet okänt. Under 2020 säkerställdes elva häckningar och nio av dessa fick minst 16 ungar tillsammans, varav 10 ringmärktes. Två par misslyckades med häckningen.

Den uppgång av antalet häckande par som har skett i Skåne kan snarare tillskrivas den riktade och heltäckande inventeringen, än en faktisk ökning av antalet par. Den skånska bergguvstammen är fortsatt liten och i behov av ett riktat skydd.

Reproduktionen hos de skånska uvarna är inte känd i detalj eftersom bara en del av reviren blivit regelbundet kontrollerade med avseende på häckningar. Baserad på ett begränsat antal häckningar låg reproduktionen under perioden 2010-2020 på 1,4 ungar/kull (min 0.7, max 2.0). Beräknat på alla revir fanns i genomsnitt 0,8 ungar/revir (0,6-1,1) En studie av Viking Olsson visar att det i genomsnitt behövs 1,06 unge per kull eller minst 0,57 ungar per aktivt revir för en stabil population (Olsson 1997).

Hot mot bergguvarna

I det omfattande inventeringsarbetet som genomförts 2019–2020 har möjliga risker i de olika parens närmiljöer bedömts. Under inventeringen identifierades flera akuta hot mot de skånska bergguvarna. Framför allt har oavsiktlig störning och eldöd visat sig viktiga i de studerade reviren.

Oavsiktlig störning av häckningar

Nästan samtliga bergguvshäckningar i Skåne sker i bergtäkter. Bergtäktägaren vet oftast inte att det finns bergguvar i deras täkt. Och om de visste att där fanns bergguvar, visste de inte var bohyllan fanns. Detta kan lätt leda till oavsiktlig störning, vilket oftast resulterat i misslyckad häckning. Under 2020 kunde två häckningar räddas i sista stund, genom kontakt med täktägaren och stopp av verksamheten i bohyllans närområde innan det var för sent. I minst två andra fall kan det dock antas att häckningen blev oavsiktligt störd innan boplatsen hittades. Alla dessa fall betonar vikten av att hitta bohyllan så tidigt som möjligt och att kommunicera detta med täktägaren. Det finns nu en bra relation med täktägarna som alla är mycket hjälpsamma och intresserade av bergguvarna. Några av dem uttrycker särskild stolthet över att de hyser bergguv! Det finns alltså goda möjligheter att styra verksamheter så

att häckningar inte blir störda. Förutsättningen är dock att man vet var bohyllan är belägen. Det skulle minska antalet misslyckade häckningar och således kunna öka antalet flygga ungar.

Eldöd

Ett annat viktigt hot är eldöd på ledningsstolpar, särskilt på jordade elstolpar. Uvarna utnyttjar regelbundet stolparna som sittplatser när de jagar. Från flera delar av Europa är det känt att elstolpar kan utgöra ett stort hot mot berguvar, eftersom dessa med sitt vingspann på 150-170 cm lätt drabbas av eldöd genom kortslutning. Under inventeringen har upptäckts att det i Skåne finns en stor mängd jordade elstolpar. Om en elstolpe är jordad räcker det med kontakt med en faslina för att en fågel ska få en dödlig kortslutning (således behövs det inte kontakt med två faslinor samtidigt). Jordade elstolpar är således mycket farliga för berguvar (och för andra fåglar som utnyttjar elstolpar). Oftast finns flera sådana elstolpar i närområdet till befintliga boplatser. Utan att det gjordes något riktat eftersök, så hittades under inventeringen 3 eldödade berguvar 2020. Eftersom det finns >11 000 jordade elstolpar i Skåne (och totalt 110 000 stolpar i de lokala elnäten) och död vid elstolpar och kraftledningar med 39 % är den största dödsorsaken för berguvar i Sverige (Fransson et al. 2019), kan man anta att mörkertalet är stort. Projekt Berguv Skåne har redan kontakt med flera elbolag för att säkra elstolpar i närheten av boplatser. De första stolparna är redan isolerade och projektet kommer att fortsätta dialogen med flera elbolag för att få fler elstolpar säkrade (för detaljer se nedan). Om man lyckas minska dödligheten hos en så långlivad art som berguven är, skulle det kunna få en mycket positiv effekt på populationsutvecklingen. Risken för att drabbas av eldöd gäller naturligtvis för både unga uvar när de söker efter plats att etablera sig och för etablerade par. Skadan är störst när uvar i etablerade par drabbas. De har ju överlevt ungdomstiden och hittat en partner och lärt sig sitt jaktområde och skall då ersättas av en ny mindre erfaren uv. Beroende på när det händer riskerar också det årets häckning att spolieras. Etableringen av en ny partner i paret kan också dröja. Detta gäller naturligtvis även för bortfall av en partner av andra orsaker.

Andra risker

Dagens skånska landskap innehåller också många andra faror än eldöden, även för en vuxen berguv. Taggråd och luftledningar för el och telefoni är välkända fällor, som även om de inte är omedelbart dödande utan ger upphov till att fågeln fastnar eller skadar en vinge, slutligen ändå blir dödlig. Stag till mobiltelefonmaster är ett senkommet och snabbt växande hot. Den tilltagande trafiken på ett tätande vägnät utgör också en ständig fara. Zoonoser som aviär influensa kan slå hårt mot en sällsynt art som berguv. Övriga faktorer som kan vara av betydelse utifrån funna döda fåglar och bedömda risker är dålig födotillgång, samt inavelsdefekter hos utsläppta ungar. Risken för att avelsuvarna i projektet representerat en alltför smal genetisk bas har varit en realitet. För att motverka detta har ett antal obesläktade avelsuvar importerats från djurparker i både Sverige och Finland. Uvar med känd inavelsbakgrund har samtidigt fasats ut ur projektet.

Utvecklingsplan och projektmål

Projekt Berguv Skånes framtida arbete kommer att baseras på tre "huvudspår" med målet att följa upp och skydda den skånska berguvspopulationen så att populationen kan öka.

Spår 1, fältarbete:

Uppföljning av alla (eller 20 om det är flera än 20) kända revir varje år vilket betyder kontroll om (ropande) berguvar finns, om en häckning inleds och om häckningen producerar ungar som blir minst 4 veckor gamla. Där det är möjligt ska ungarna ringmärkas. Dessutom är det önskvärt:

- att följa upp inkommande rapporter om berguvar på andra lokaler.
- att kontrollera lämpliga men år 2020 inte besatta lokaler vart annat eller vart tredje år.
- att kontrollera ytterliga lämpliga habitat för att lokalisera möjligtvis missade revir.

Spår 2, undanröjande av hot:

I samarbete med elnätägare arbeta för att säkra ledningar, stolpar och transformatorer mot eldöd. Eldöd i lokalnät är det viktigaste hotet mot de skånska berguvarna. Att eliminera risken på samtliga 110 000 elstolpar i Skåne (varav 11 000 är jordade) är sannolikt inte möjligt, men en rimlig målsättning är att i ett första steg säkra alla jordade stolpar/transformatorer (idealt också alla icke jordade stolpar) inom en radie på 1 km från häckningslokalerna. Här är det viktigt att söka upp nya berguvsrevir (se spår 1) så att säkring av de farliga elstolparna kan utföras. På sikt bör alla

jordade ledningsstolpar i lokala nät i hela Skåne ha en sådan konstruktion att de inte utgör något hot för eldöd för fåglar som rastar där.

Samarbete med täktägaren/markägaren för att minska risken för oavsiktliga störningar av häckningar. Undanröjande av störning på häckplatserna sker genom direktkontakt med ägare/utövare av verksamhet i bergbrott där uvar konstateras häcka. Vid behov sätts en holk upp i samråd med täktägaren.

Spår 3, uppfödning/utsättning:

Fortsatt/förbättrad skötsel och uppfödning av uvar i hägn och utsläpp av ungar tills den frihäckande stammen är stabilt 20 revir (för definition se nedan).

Normalt får paren 1–3 ungar per år. Optimal tidpunkt för utsläpp är när ungarna är 100-120 dygn gamla, vilket ger ett utsläppsdatum i augusti-september. Ungarna ringmärks med Ringmärkningscentralens ringar före utsläpp. Ungarna blir matade med naturligt varierad kost innan de släpps. Utsättning sker via soft-release på uppfödningplatsen eller via hard-release i lämpliga habitat.

Målet för projektet är att få en population på 20 revir som producerar tillräckligt många ungar för att populationen skall vara stabil eller ökande. Vi anser att målet är uppnått om vi har i genomsnitt 20 revir över en 5 års period.

Utvärdering och projektets avslutning

Varje år skall en kritisk utvärdering av alla 3 spåren ske i slutet av året. Om verksamheten inom ett spår inte har uppnåtts på tillfredsställande sätt ska problemen identifieras och förbättringar diskuteras och genomföras.

Om en stabil population enligt definitionen ovan har nåtts, avslutas projektets uppfödning och utsättning av ungar. Vid uppfödningens avslutning överläts de kvarvarande avelsuvarna till djurparker. Därefter fortsätter uppföljning av vilda uvar och undanröjande av hot i ytterligare minst 5 år. Om populationen då är fortsatt stabil eller ökande, ska en inventering ske minst vart femte år.

För Projekt Berguv Skåne 2021-04-10
Staffan Åkeby
Ordförande